

Δημήτριος Απ. Καραμπερόπουλος

Ο ναός «Άγιος Αθανάσιος» Βελεστίνου στην εποχή του Ρήγα και σήμερα

(Δημοσιεύθηκε στην εφημ. *Η Θεσσαλία*,
Βόλος, 25 Σεπτεμβρίου 2004)

Η παρουσία του ναού «Αγίου Αθανασίου» στο Βελεστίνο δίπλα στο νεκροταφείο, που μνημονεύει ο Ρήγας στη «Χάρτα της Ελλάδος»¹ και του άλλοτε εξωκκλησιού και σήμερα του Ιερού Ναού του Αγίου Αθανασίου ήταν το έναυσμα να συγκεντρωθούν μερικά στοιχεία και να διερευνηθεί αν υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ τους. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται με την ευκαιρία που το Σάββατο 25 Σεπτεμβρίου 2004 θα πραγματοποιηθούν τα Θυρανοίξια του Ιερού Ναού του Αγίου Αθανασίου Βελεστίνου.

Ο Ρήγας και η εκκλησία «Άγιος Αθανάσιος»

Στο τοπογραφικό διάγραμμα, επιπεδογραφία² του Βελεστίνου ο Ρήγας δίπλα στα «Μνήματα», όπου και το σημερινό νεκροταφείο, έχει καταχωρίσει την πληροφορία ότι εκεί βρίσκονταν ο ναός του Αγίου Αθανασίου, (στο χώρο όπου σήμερα είναι η εκκλησία της Παναγίας). Συγκεκριμένα βάζει το συμβολισμό ενός ναόσχημου κτίσματος με τον σταυρό πάνω του και συνοδεύεται με τον αριθμό 3, που παραπέμπει δίπλα στις επαξηγήσεις: «**3. Αγ. Αθανάσιος. Είναι τρόπαια εις τον γυναικονίτιν**». Ενδιαφέρουσα είναι και η πληροφορία που καταγράφει ότι στον γυναικονίτη της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου υπήρχαν αρχαία «τρόπαια», στοιχείο που δείχνει την παρατηρητικότητα και το ενδιαφέρον του νεαρού Ρήγα για την αρχαία κληρονομιά. Επίσης στον Νέον Ανάχασριν, Βιέννη 1797, σελ. 133, μνημονεύει τον Άγιο Αθανάσιο.

Μετά την είδηση αυτή του Ρήγα δεν έχουμε συνέχεια για την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Το πιο πιθανό είναι ότι οι καταστροφές που συνέβησαν μετέπειτα στην χριστιανική συνοικία του Βελεστίνου θα είχαν ως αποτέλεσμα εκτός των άλλων και το χαλασμό της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου.

Κατά τα Ορλωφικά (1770) το Βελεστίνο είχε υποστεί τις πρώτες καταστροφές. Χαρακτηριστική είναι η πληροφορία του William Leake³, ο οποίος πέρασε από το Βελεστίνο στις 27 Δεκεμβρίου 1809: «*Το Βαρούσι, το ελληνικό τμήμα, το οποίο κάποτε είχε τόσες οικογένειες όσες σήμερα έχει το τουρκικό τμήμα, αποτελείται τώρα στο μεγαλύτερο μέρος του από ερείπια ή ακατοίκητα σπίτια και ένα κομμάτι του έχει μετατραπεί σε περιβόλια ή σιτοχώρα*».

¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Χάρτα της Ελλάδος*, Βιέννη 1797, αυθεντική επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 1998, φύλλο 4.

² Βλ. Ε. Κακαβογιάννη, «Η “Επιπεδογραφία της Φεράς” του Ρήγα Βελεστινλή από άποψη αρχαιολογικά», *Υπέρεια*, τόμ. 1, Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου “Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας”, Αθήνα 1990, σελ. 423-448.

³ William Leake, *Travels in Northern Greece*, τόμ. 4, Άμστερνταμ 1967, σελ. 400. Νίτσα Κολιού, *Τα Βελεστινιώτικα*, Β΄ έκδ. 2001, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, σελ. 14 κ. εξ. από όπου και το ελληνικό κείμενο.

Η οριστική καταστροφή του Βελεστίνου είχε επέλθει μετά τη Μάχη του Βελεστίνου και τη Βουλή Θεσσαλομαγνησίας⁴ (11 Μαΐου 1821), όταν τα τούρκικα στρατεύματα κατέφθασαν από τη Λάρισα και έδωξαν τους Έλληνες επαναστάτες, ενώ έσφαξαν⁵ τους εναπομείναντες κατοίκους του Βελεστίνου και κατέστρεψαν τη χριστιανική συνοικία. Τότε θα καταστράφηκε και ο ναός του Αγίου Αθανασίου. Στα 1838 ο εκ Μηλεών Πηλίου Δάσκαλος του Γένους Γρηγόριος Κωνσταντάς⁶ σε χειρόγραφο του σημειώνει χαρακτηριστικά ότι το Βελεστίνο «κατοικείται από Τούρκους και πολλά ολίγους χριστιανούς», αποτέλεσμα δηλαδή της καταστροφής του 1821.

Μετά την ολοκληρωτική αυτή καταστροφή και την παρέλευση ετών οι νεοφερμένοι κάτοικοι στη χριστιανική συνοικία κατά το 1865 ανεγείρουν νέα εκκλησία προς τιμήν της Παναγίας αυτήν τη φορά. Μάλλον οι καινούργιοι κάτοικοι δεν θα γνώριζαν πως η προηγούμενη εκκλησία ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Αθανάσιο, γι αυτό και την αφιερώνουν στην Παναγία⁷. Η πλάκα με την κτητορική επιγραφή του 1865 βρέθηκε από τον αρχαιολόγο Ε. Κακαβογιάννη⁸ στις εκκλησίας τα χαλάσματα, που καταστράφηκε στο σεισμό του 1957.

Το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου

Το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου ή του «Αθανασάκου», όπως το αποκαλούσαν οι κάτοικοι της συνοικίας «Τσιφλίκι» λόγω της σμικρότητός του, κάνει την εμφάνισή του μετά την απελευθέρωση του 1881. Στην εύκαρπη αυτή περιοχή ως γνωστόν κατοικούσαν οι Τούρκοι⁹, γι' αυτό και παρέμεινε το τοπωνύμιο «Τσιφλίκι». Σχετικά με την ανέγερση του εξωκλησιού του Αγίου Αθανασίου έχουμε την ακόλουθη πληροφορία: Η Παρασκευή Δ. Καζά στον ύπνο της έβλεπε πολλές φορές ένα φώς να ξεκινάει από την εκκλησία της Παναγία, όπου βρίσκονταν παλαιότερα η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, και να στέκει στη συνοικία «Τσιφλίκι» στο συγκεκριμένο σημείο, όπου βρέθηκε και μία εικόνα μάλλον του Αγίου Αθανασίου.

Η χήρα Παναγιού Χριστοδούλου (παρατσούκλι Ξυνογαλά) έδωσε το οικοπέδο και έχτισε με ξερολιθιά μαζί με άλλους κατοίκους το πρώτο δύο επί δύο εξωκλήσι, στο οποίο χωρούσε ο παπάς, ο ψάλτης, το μανουάλι και ένα-δύο ακόμη άτομα, γι' αυτό και αποκαλούνταν «Αθανασάκος». Η πληροφορία μας δόθηκε από την Βαγγελή Β. Καλαμπακιώτη¹⁰, η οποία επί πλέον μας είπε ότι ο πεθερός της Γεώργιος Χαρ. Καλαμπακιώτης, που ήταν επίτροπος στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, έλεγε

⁴ Γιάνη Κορδάτου, *Ιστορία της επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, Αθήνα 1960, σελ. 667 κ. εξ. Δημήτριου Καραμπερόπουλου, «'Βουλή Θεσσαλομαγνησίας' στο Βελεστίνο, 11 Μαΐου 1821, πρὸς τιμήν του Ρήγα», εφημ. *Η Θεσσαλία*, 15 Σεπτεμβρίου 1999.

⁵ Σύμφωνα με τον διδάσκαλο Δημήτριο Παπαγεωργίου, (1870-1964), απόφοιτο του Υποδιδασκαλείου Βελεστίνου, τους χριστιανούς τους είχαν συγκεντρώσει και τους σφαγιάζαν οι εξαγριωμένοι Τούρκοι στο «Γελαδομάντρι», που βρίσκονταν απέναντι από το σημερινό Δημοτικό Σχολείο όπου τώρα είναι το κτίριο του Αγροτικού Συνεταιρισμού. (Πληροφορία από τον εγγονό του, Σταύρο Π. Παπαγεωργίου, συμβολαιογράφο.

⁶ Βλ. Γιώργου Θωμά, *Η ανέκδοτη Χωρογραφία της ανατ. Θεσσαλίας από το Γρηγόριο Κωνσταντά. Ένα χειρόγραφο του 1838*, Βόλος 1991, σελ. 27-28.

⁷ Παρόμοια στη θέση της σημερινής εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου, ο Ρήγας έχει σημειώσει την παρουσία της εκκλησίας της «Αγίας Παρασκευής». Μετά τις καταστροφές του 1821 οι νέοι κάτοικοι μάλλον θα αγνοούσαν σε ποιόν άγιο ήταν αφιερωμένη η εκκλησία.

⁸ Ε. Κακαβογιάννη, «Η παλαιά εκκλησία της Παναγίας και η παράδοση για τον Ρήγα», *Κείμενα του Βόλου*, τεύχ. 7, 1980, σελ. 622 κ. εξ.

⁹ William Leake, *Travels in Northern Greece*, Άμστερνταμ 1967, τόμ. 4, σελ. 439.

¹⁰ Η πληροφορία καταγράφηκε στις 3 Νοεμβρίου 2002 από την ενενήντα χρόνων Βαγγελή Β. Καλαμπακιώτη (γεν. 1912).

στον ιερέα ότι αντί τα χρήματα να τα στέλνουν στον δεσπότη να τα κρατούν για να φτιάξουν το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου.

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι το όνομα του Αγίου Αθανασίου έφερε ο Σύλλογος Παντοπωλών Βελεστίνου «Άγιος Αθανάσιος», ο οποίος μάλιστα «σήκωνε το ύψωμα» κάθε χρόνο στην εορτή του εξωκλησιού στις 2 Μαΐου.

Δύο γεγονότα με τον Άγιο Αθανάσιο και το εξωκλήσι του έχουν αναφερθεί και τα καταγράφουμε. Οι κάτοικοι που ζούσαν κοντά στο εξωκλήσι είχαν αποφασίσει να συγκεντρώσουν πέτρες για να μεγαλώσουν το εξωκλήσι, ώστε να μπορούν να εκκλησιάζονται. Όμως ένας γείτονας, ο Γιαννάκης Κολοκοτρώνης, επειδή ήθελε να φτιάξει τον φράκτη του χωραφιού του, που ήταν δίπλα στο εξωκλήσι, πάνω από τις σιδηροδρομικές γραμμές Βόλου-Καλαμπάκας, τα βράδια πήγαινε και έπαιρνε τις πέτρες με αποτέλεσμα να μην συγκεντρώνονται για την επέκταση του εξωκλησιού. Μία μέρα όμως ο Γιαννάκης Κολοκοτρώνης ξύπνησε μαυρισμένος στο ξύλο, διότι κατά τον ύπνο ένας καλόγερος, δηλ. ο Άγιος, τον έδειρε τόσο πολύ που χρειάστηκε να τον βάλλουν μέσα σε δύο τομάρια από ζώα για να συνέλθει το μαυρισμένο δέρμα του και να θεραπευθεί. Κι' ο Άγιος τον πρόσταξε να επιστρέψει τις πέτρες μέρα μεσημέρι και όχι νύκτα, κάτι που αναγκάστηκε να το κάνει μετά από τη δεύτερη εμφάνιση του Αγίου.

Το δεύτερο γεγονός αναφέρεται στα χρόνια της κατοχής μετά το σαμποτάζ του 1943, όταν οι Γερμανοί εισέβαλαν στο Βελεστίνo και σκότωναν όποιον έβρισκαν μπροστά τους. Στο εξωκλήσι του «Αθανασάκου» κατέφυγαν, γιατί δεν πρόλαβαν να φύγουν, ο Βασίλειος Παπανικολάου και η Παρασκευή σύζυγος Δημητρίου Καζά. Κρύφτηκαν στο ιερό του εξωκλησιού και οι Γερμανοί στρατιώτες, που κατέφθασαν, κλώτσησαν την πόρτα του εξωκλησιού αλλά δεν είδαν να βρίσκεται κανείς μέσα στο εξωκλήσι, παρ' όλο που από το κάτω μέρος της κουρτίνας του ιερού ήταν ορατά τα πόδια των κρυμμένων δύο Βελεστινιωτών. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε πραγματικό θαύμα. Σημειώνουμε ότι σύμφωνα με την πληροφορία η αναφερομένη Παρασκευή άναβε τα καντήλια πάντοτε χωρίς διακοπή όλο τον καιρό ακόμη και κατά την κατοχή¹¹.

Μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1957 χτίστηκε με τη συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής η εκκλησία, που στη συνέχεια επεκτάθηκε, αγιογραφήθηκε και διατηρήθηκε μέχρι την πριν από δύο χρόνια κατεδάφιση της, για να ανεγερθεί η σημερινή μεγαλοπρεπής εκκλησία αποτέλεσμα της αγάπης και της βοήθειας των ενοριτών, των επιτρόπων, του ιερέα π. Θεοφάνη και με την συμπαράσταση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Ιγνατίου.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου της εποχής του Ρήγα Βελεστινλή μετά την καταστροφή κατά το 1821 εμφανίζεται με τη μορφή του εξωκλησιού μετά την απελευθέρωση του 1881 στην ανατολική περιοχή του Βελεστίνου. Έκτοτε με την πάροδο του χρόνου και τη φροντίδα των ευσεβών κατοίκων της περιοχής μεγαλώνει και από εξωκλήσι στα πρόσφατα χρόνια γίνεται εκκλησία που λειτουργεί κανονικά, μετατρέπεται σε ενοριακό ναό και τώρα πραγματοποιούνται τα θυρανοίξια του.

¹¹ Οι πληροφορίες συλλέχθηκαν στις 13 Οκτωβρίου 2002.